

СТВОРЕННЯ АВТЕНТИЧНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА У НАВЧАННІ ІНШОМОВНОЇ ГРАМАТИКИ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ УРОКУ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

PROVIDING AN AUTHENTIC EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN TEACHING GRAMMAR AT DEFERENT STAGES OF THE LESSON IN SECONDARY SCHOOL

Стаття присвячена одній з актуальних проблем навчання іноземної мови учнів загально-освітніх навчальних закладів – створення автентичного освітнього середовища у процесі формування граматичної компетенції. Автор розглядає проблему в межах комунікативно-когнітивного підходу, орієнтованого на індивідуалізацію освітнього процесу та створення умов для мовленнєвого та когнітивного розвитку учнів.

Основна увага зосереджується на одному з ключових принципів методики викладання іноземних мов – принципу автентичності. Стверджується, що у процесі формування граматичної компетенції принцип автентичності передбачає розвиток граматичних навичок учнів та створення умов для успішного застосування цих навичок у різних комунікативних ситуаціях.

Аналізується поняття «автентичне освітнє середовище», що містить автентичний контекст, який відображає спосіб застосування знань у реальному житті учнів. Обґрунтовуються педагогічні умови створення автентичного освітнього середовища у навчанні іноземної граматики на різних етапах уроку в середній школі. Автор висвітлює вимоги до організації навчального процесу, роль учителя, форми взаємодії між педагогом та школярами, а також вимоги до матеріалів, завдань та видів діяльності на заняттях.

Характеризуються різноманітні традиційні та альтернативні класифікації уроків з вивчення граматичного матеріалу у контексті. Наголошується, що за таких умов граматичний матеріал має подаватися з погляду форми (структури), значення (семантики) та вживання (функції).

Підкреслюється необхідність активізації власного досвіду учнів, розвитку навичок рефлексії на кожному занятті. Акцентується увага на важливості формування уявлення школярів про способи реалізації комунікативних функцій відповідно до конкретної життєвої ситуації та створення цінного для учнів продукту.

Ключові слова: автентичне освітнє середовище, автентичні матеріали, комунікативно-когнітивний підхід, іноземна граматична компетенція.

The article is devoted to one of the topical problems of foreign language teaching in secondary schools – the problem of providing an authentic educational environment in teaching grammar. The author considers the problem within the framework of communicative-cognitive approach, oriented on individualization of educational process and creation of conditions for communicative and cognitive development of pupils.

The focus is on one of the key principles of foreign language teaching methodology – the principle of authenticity. It is argued that in the process of forming grammatical competence, the principle of authenticity involves the development of pupils' grammatical skills and providing conditions for the successful application of these skills in various communicative situations.

The concept of "authentic educational environment" is analyzed, which contains an authentic context that reflects the way pupils apply knowledge in real life. The pedagogical conditions of authentic educational environment in teaching foreign grammar at different stages of lesson in high school are substantiated. The author outlines the requirements for the educational process organization, a teacher role, the form of interaction between a teacher and pupils, as well as the requirements for materials, tasks and activities in the classroom.

The necessity of intensifying pupils' experience and developing reflection skills at each session are emphasized. Emphasis is placed on the importance of forming pupils' perceptions of ways to implement communicative functions in accordance with a particular life situation and creating a product that is valuable for them.

Key words: authentic educational environment, authentic materials, communicative-cognitive approach, foreign language grammatical competence.

УДК 373.5.016 : 81' 36

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2020-20-3-7>

Северіна Т.М.,

канд. пед. наук, доцент,
професор кафедри іноземних мов
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У сучасних умовах процес навчання граматики має здійснюватися у межах комунікативно-когнітивного підходу, основу якого становить комунікативна взаємодія учнів, що забезпечує участь кожного з них як об'єкта і суб'єкта пізнавальної діяльності.

Одним із принципів комунікативно-когнітивного підходу до формування іноземної граматичної компетенції є принцип автентичності, який полягає у створенні автентичного навчального середовища, що характеризується раціональним використанням у навчальному процесі оригінальних зразків мови, що вивчається. Сприйняття учнями автентичних матеріалів сприяє формуванню

уявлення про способи реалізації комунікативних функцій, дає змогу оцінити їх використання з точки зору доцільності та відповідності конкретній ситуації спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема використання автентичних текстів на уроках іноземної мови досліджувалася такими вченими, як: М. Брін, Л. Ліер, Г. Ноейр, М. Морроу, Дж. Скрівенер, Д. Стаут та інші.

Питання формування іноземної комунікативної компетенції за допомогою використання автентичних матеріалів вивчали Г. Верещакін, О. Корчаккіна, Є. Носович, Р. Мільруд, Ю. Прохоров, В. Паращук, В. Редько, С. Роман та інші.

Проблему створення автентичного освітнього середовища на уроках іноземної мови досліджували А. Гаморан, Т. Херребош, Дж. Херрінгтон, Б. Мелвін, М. Ломбарді, Б. Мінз, Ф. Ньюмен, Р. Олівер, К. Ольсен та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний інтерес учених до теми використання автентичних матеріалів у навчанні школярів граматики англійської мови, проблема створення автентичного освітнього середовища у процесі формування граматичної компетенції учнів у сучасній українській школі є не досить дослідженою та потребує подальшого вивчення.

Мета статті – теоретично обґрунтувати умови створення автентичного освітнього середовища у навчанні учнів іншомовної граматики на різних етапах уроку в середній школі.

Виклад основного матеріалу. На думку вчених, реалізація принципу автентичності у навчанні граматики дає учням змогу взаємодіяти з мовою і таким чином задовольнити свої комунікативні потреби [9]. За таких умов увага учнів фокусується на цікавому, адекватному та відповідному контексті, а не на граматичній структурі. Отже, йдеться про навчання граматики не за допомогою граMATико-перекладного методу або структурного, а в комунікативному контексті [12].

У зарубіжній методиці процес формування граматичної компетенції базується на загальних принципах оволодіння іноземною мовою. ГраMATика розглядається не як система правил, а як навички [8]. Відповідно, метою навчання граматики є формування граматичних навичок та створення умов для їх успішного застосування у різних комунікативних ситуаціях.

На думку дослідників, однією з таких умов є створення автентичного освітнього середовища на уроках англійської мови. Так, за Дж. Херрінгтон та Р. Олівер, «автентичне освітнє середовище містить автентичний контекст, який відображає спосіб застосування знань у реальному житті» [6, с. 23]. Такий контекст дає змогу учням аналізувати та активувати власний досвід, пов'язаний з темою уроку. Роль учителя – забезпечити усвідомлення школярами цього зв'язку. За такого підходу школярі навчаються вивчати, обговорювати та конструювати поняття та зв'язки в контекстах реального життя учнів [3].

Вчені наголошують на тому, що не лише матеріали, але й завдання і види діяльності на уроці мають носити автентичний характер. Так, завдання мають передбачати дослідження навчального матеріалу з різних точок зору у співпраці з іншими учнями; навчальні ситуації мають безпосередньо стосуватися реального життя та призводити до створення продукту, що має цінність для учня; види діяльності можна використовувати не лише

у навчанні іноземної мови, але й інших предметів; оцінювання органічно інтегровано у завдання; передбачаються різноманітні результати діяльності замість єдиного правильного рішення; навчальні завдання вимагають від учнів роздумів про свій соціальний та індивідуальний навчальний досвід [7, с. 60].

Метою таких завдань є не лише вправління в утворенні виучуваної граматичної структури, але й використання цієї структури разом із відповідною лексикою у типових життєвих комунікативних ситуаціях. За таких умов групові форми роботи на уроці мають багато переваг: 1) рольова адаптація; 2) позитивна взаємозалежність; 3) індивідуальна відповідальність; 4) пряма інтеракція; 5) розвиток соціальних умінь та навичок; 6) розвиток рефлексії [6, с. 20].

На думку Т. Херребоша, автентичне навчальне середовище має відповідати таким вимогам: «усі види діяльності на уроці мусять мати цілі та підпорядковуватися меті уроку, вибір методів навчання має залежати від теми уроку та навчального матеріалу, спільна робота учнів має переважати над індивідуальною, візуальні засоби навчання мають використовуватися з метою унаочнення теми уроку, учні мають почуватися у безпеці, вчителю слід розвивати в учнів навички вищого порядку, використання прогнозування є важливою основою вивчення теми, діяльність мусить мати автентичний характер» [13, с. 20].

Крім того, граматичний матеріал має подаватися з погляду форми (структури), значення (семантики) та вживання (функції). Так, на думку Дж. Скрівенера, для того щоб виучувана граматична структура стала частиною комунікації учнів, вони мають пройти кілька етапів: спочатку учням представляють граматичний матеріал, потім створюють умови для того, щоб учні помітили і зрозуміли форму та значення певної граматичної структури, далі учням дають можливість побачити функціонування граматичної структури у мовленні, тому вони практикуються у її вживанні в усному та писемному мовленні у більш складному контексті [10, с. 157].

У такому контексті використання автентичних матеріалів стає необхідним етапом у процесі навчання граматики. Зокрема, В. Бочар вважає, що автентичні зразки мови можуть застосовуватися під час представлення нового граматичного матеріалу. Таким чином, автор виокремлює такі етапи уроку з навчання граматики: усна презентація; письмовий огляд; узагальнення; практика [2].

На думку вченого, учні мають зрозуміти, у якому контексті подана граматична структура може використовуватися. З цією метою вчитель має представити зразки граматичної структури у вигляді відеофрагменту чи тексту. Потім подається письмовий варіант наданих вище прикладів виучува-

ного матеріалу. Після цього учні вивчають правила утворення, вживання та функціонування граматичної структури за допомогою дедуктивного або індуктивного підходів. Відпрацювання правил відбувається на етапі виконання практичних завдань в усній та письмовій формах, у різних ситуаціях, що моделюють реальне життя.

Своєю чергою Дж. Скрівенер пропонує кілька моделей уроків з навчання граматики:

1. Введення – вправлення – продукування. Така модель уроку передбачає такі етапи:

- представлення граматичного матеріалу (вчитель демонструє малюнки/фото, пов'язані з темою уроку та ставить учням запитання);

- пояснення (вчитель наводить приклади вживання структури і пояснює незрозумілі моменти);

- обмежене продукування (учні вправляються у вживанні цієї структури в усному мовленні);

- обмежене продукування (учні відпрацьовують приклади вживання цієї структури в писемному мовленні);

- автентичне продукування (учні вживають виучувану структуру разом з іншими, вже відомими їм, у комунікативних видах діяльності [10, с. 160].

Наступна модель уроку дещо відрізняється від попередньої та передбачає такі етапи:

- представлення граматичного матеріалу (вчитель демонструє малюнки/фото, пов'язані з темою уроку та ставить учням запитання);

- обмежене представлення (учні читають або слухають автентичний текст, загальну ідею якого мають зрозуміти);

- пояснення (вчитель наводить приклади вживання структури з поданого тексту);

- обмежене продукування (учні відпрацьовують приклади вживання цієї структури в усному мовленні);

- обмежене продукування (учні відпрацьовують приклади вживання цієї структури в писемному мовленні);

- автентичне продукування (учням надається можливість вжити виучувану структуру разом з іншими, вже відомими їм, у комунікативних видах діяльності [10, с. 160].

Як свідчить аналіз науково-методичної літератури, використання автентичних зразків мови, що вивчається, може відбуватися на різних етапах уроку. Якщо це відбувається під час презентації нового матеріалу, така презентація називається ситуативною [10, с. 161]. Виучувана граматична структура вводиться через ситуацію, яку розповідає або малює на дошці вчитель, супроводжуючи свою розповідь автентичними матеріалами. За Дж. Скрівенером, етапами ситуативної презентації є: 1) створення контексту; 2) встановлення значення ГС; 3) ознайомлення та практика ГС; 4) складання речень за контекстом; 5) письмове оформлення; 6) вправлення у вживанні ГС [10, с. 162]. Такий

ситуативний контекст постає спеціально організованою формою спілкування, коли учень реалізує акт мовленнєвої діяльності іноземною мовою. «Ситуативні конструкції мотивують навчання і сприяють розвитку навичок вільної і живої комунікації як під час аудиторних занять, так і в житті» [1, с. 85].

Крім того, Дж. Скрівенер пропонує альтернативні моделі уроків з навчання граматики, які можуть розпочинатися не з презентації нової граматичної структури, а з обмеженого продукування або видів діяльності, які сприяють підготовці учнів до продукування нової граматичної структури [10, с. 131].

На погляд Т. Херребоша, урок з навчання граматики з використанням автентичних матеріалів містить такі етапи: орієнтаційний етап (знайомство з темою та оголошення мети уроку); етап оволодіння та інтеграції (усна презентація граматичного матеріалу та дослідження учнями граматичної структури у письмовій формі); етап контролю (виконання вправ індивідуально); етап застосування (вправлення у вживанні у новому контексті, взятому з реального життя); підсумковий етап (повторення граматичного матеріалу) [13, с. 36].

На думку зарубіжних дослідників, представлення граматики в ізольованих реченнях не допоможуть учням усвідомити, як граматичні структури функціонують. Так, за Дж. Хармером, навчання граматики в контексті дає учням можливість зрозуміти, як функціонує мова і це сприяє формуванню їхніх комунікативних навичок: «учням потрібно допомогти усвідомити, як іноземна мова використовується її носіями і найкращий спосіб зробити це – представити мову в контексті» [5, с. 57]. Схожими є погляди Р. Вайнриб, яка вважає, що «контекст сприяє кращому розумінню того, як використовувати граматику, та формує правильність/точність в усному та писемному мовленні» [11, с. 159]. На думку А. Хедлі, вивчати мову необхідно «в логічному контексті, за допомогою автентичного представлення або з використанням навчальних матеріалів, що стимулюють автентичну презентацію» [4, с. 152].

Висновки. Узагальнюючи викладене вище, можемо зробити висновок, що створення автентичного освітнього середовища у навчанні іноземної граматики є важливою умовою реалізації принципу автентичності у навчанні іноземної мови. Таке середовище характеризується: сприятливою дружньою атмосферою; підпорядкованістю видів діяльності меті уроку, а методів навчання – темі уроку та навчального матеріалу; наявністю контексту, що дає змогу учням аналізувати та активувати власний досвід, пов'язаний з темою уроку; переважанням групових форм роботи; спрямованістю на розвиток у школярів навичок рефлексії; вивчення граматичного матеріалу за комунікативно-когнітивним підходом із використанням автентичних матеріалів.

Автентичність освітнього середовища забезпечується вивченням граматичного матеріалу у контексті на різних етапах уроку. Презентація нової граматичної структури може здійснюватися за допомогою автентичного представлення або з використанням адаптованих навчальних матеріалів відповідно до віку та рівня знань учнів, їх потреб та інтересів, психологічних особливостей, мети та теми уроку, мети різних видів діяльності, форми організації роботи учнів, технічного забезпечення та вміння учителя працювати з ІКТ. Перспективою подальших досліджень є розробка методів та форм роботи з автентичними матеріалами на уроках англійської мови у сучасній українській школі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Нипадимка А.С., Сарновська Н.І. Роль автентичних текстів у навчанні іноземних мов майбутніх фахівців-міжнародників. *Молодий вчений*. Херсон. 2016. № 4.1 (31.1), квітень. С. 84–87.
2. Vochar V. Engels: Didactiek II. Brussel : Hogeschool Universiteit Brussel. 2012.
3. Donovan M.S., Bransford J.D., & Pellegrino J.W. How People Learn: Bridging Research and Practice. National Academies Press. 1999. 88 p.
4. Hadley A.O. Teaching Language in Context. USA : Heinle & Heinle. 2003. 512p.
5. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. London : Longman. 1991. 296 p.
6. Herrington J., & Oliver R. An instructional design framework for authentic learning environments. *Educational Technology Research and Development*. 2000. 212 p.
7. Herrington J., Oliver R., & Reeves T.C. Patterns of engagement in authentic online learning environments. *Australian Journal of Educational Technology*. 2003. V. 19, No. 1. P. 59–71.
8. Long C. Authentic materials: an educator's guide to the use in the language classroom. 2009. 79 p.
9. Melvin B.S. & Stout D.F. Motivating Language Learners Through Authentic Materials. In W.M. Rivers (Eds.). *Interactive Language Teaching*. Cambridge : Cambridge University Press. 1987. P. 44–57.
10. Scrivener J. Learning teaching. The essential guide to English language teaching. 3rd edition. Macmillan. 2011. 414 p.
11. Wajnryb Ruth. Grammar Dictation. Oxford : Oxford University Press, 1990. *Canadian Modern Language Review*. Vol. 48(1). P. 189–190.
12. Озерний Д. Як це – сучасно викладати іноземні мови. URL: <http://nus.org.ua/view/yak-tse-suchasno-vykladyty-inozemni-movy/> (дата звернення: 13.01.2020).
13. Herrebosch T. The authenticity of learning English. How to teach grammar through authentic materials? URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/Thibaut%20Herrebosch%20-%20FinaleThibautHerrebosch.pdf> (дата звернення: 13.01.2020).